

De verborgen geschiedenis van Courtilon

Van dezelfde auteur

Het lot van de familie Meijer

Wilt u op de hoogte worden gehouden van de romans en literaire thrillers van uitgeverij Signatuur? Meldt u zich dan aan voor de literaire nieuwsbrief via onze website www.uitgeverijsignatuur.nl.

Charles Lewinsky

De verborgen geschiedenis van Courtilon

Vertaald door Elly Schippers

SIGNATUUR

2010

© Nagel & Kimche im Carl Hanser Verlag München 2007
Oorspronkelijke titel: Johannistag
Vertaald uit het Duits door: Elly Schippers
© 2010 uitgeverij Signatuur, Utrecht en Elly Schippers
Alle rechten voorbehouden.

Omslagontwerp: Wil Immink Design
Omslagfoto: Plainpicture / Hollandse Hoogte
Foto auteur: Reyer Boxem
Typografie: Pre Press Media Groep, Zeist
Druk- en bindwerk: Koninklijke Wöhrmann, Zutphen

ISBN 978 90 5672 321 7
NUR 302

swiss arts council

prohelvetia

Deze vertaling kwam mede tot stand dankzij een
subsidie van Pro Helvetica, Swiss Arts Council

Dit boek is gedrukt op papier dat het keurmerk van de Forest Stewardship Council (fsc) mag dragen. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid. Een flink deel van de grondstof is afkomstig uit bossen en plantages die worden beheerd volgens de regels van fsc. Van het andere deel van de grondstof is vastgesteld dat hiervoor geen houtkap in de laatste resten waardevol bos heeft plaatsgevonden. Daarom mag dit papier het fsc Mixed Sources label dragen. Voor dit boek is het fsc-gecertificeerde Munkenprint gebruikt. Dit papier is 100% chloor- en zwavelvrij gebleekt en wordt geleverd door Arctic Paper Munkedals AB, Zweden.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

*A la mémoire de Jean Hory,
raconteur et ami*

De wereld is duizend passen lang. Als je kwam (maar je komt niet), zou je de hoofdweg moeten verlaten, je herkent de afslag makkelijk, ze hebben de weg daar rechtgetrokken en de oude rijstrook loopt dood in het onkruid, je zou uitstappen en me volgen, duizend passen ver, een wereld ver.

Eerst komt het bord COURTILLON 0,1. Samen zouden we gniffelen om de goedbedoelde, bureaucratische rechtlijnigheid die het nodig vindt een afstand van honderd meter aan te kondigen naar een dorp waar je al bent, want het eerste huis staat direct aan de straat, het knipoogt met kleine raampjes naar het verkeer, met spinnenwebben op de kozijnen als de aan elkaar geplakte wimpers van een langslaper. De oude vrouw die hier woont, hoort me niet als ik haar groet, ze praat met niemand, alleen – ‘tok, tok, tok’ en ‘zo, zo, zo’ – met haar kippen, die als schoothondjes achter haar aan lopen. Soms loopt er eentje de straat op en wordt overreden, maar de kippenvrouw – ik heb het al twee keer geobserveerd – toont dan geen enkele emotie, ze pakt alleen een hengselmand, waarvoor ze speciaal naast de deur een haak in de muur heeft geslagen, zo’n lange haak die ze hier anders gebruiken om bloempotten aan op te hangen, en met de mand aan haar arm, alsof ze boodschappen gaat doen, loopt ze doodgeemoedereerd de straat op, zonder op het verkeer te letten, ze raapt het dode dier op, stopt het in de mand en brengt het naar binnen. Hopend op een handjevol maïs als op een uitgestrooide zegen trippelen haar kippen, een klein, oudevrouwtsjesachtig zwart ras met een wilde bos veren op hun kop, in een opgewonden stoet achter haar aan, tot de vrouw de voordeur achter zich

dichtdoet, de sleutel omdraait en verschillende grendels dichtschuift. Drie, vier minuten later komt ze weer naar buiten en hangt de gewassen, nog druipende mand weer aan de haak. Ze praat verder met haar kippen, waarvan er na het ongeluk niet minder zijn (zeg maar niets, ik weet dat dat niet kan kloppen, maar het past bij de wereld hier in het dorp, waar alles altijd bij het oude blijft), ze praat tegen haar hennen, die in een ongewijzigd aantal rond haar benen scharrelen, alsof ze bang zijn een woord van haar eindeloze monoloog te missen.

Aan de rechterkant (we zouden doorgelopen zijn, niet hand in hand, dat deed je niet graag, gewoon naast elkaar, zonder elkaar aan te raken, maar als je je hoofd omdraait, glijden je haren over mijn schouder), aan de rechterkant woont het echtpaar Brossard, met wie ik al menig glas wijn heb gedronken. Als je ze kende zou je ze aardig vinden, en zij zouden van jou houden, zoals iedereen wel van je móét houden, monsieur zou je de hand kussen en jij zou lachen omdat dat elegante gebaar niet past bij zijn opgelapte broek en bij het verkleurde overhemd dat strak om zijn buik zit. Madame zou je in haar armen nemen, in haar altijd open armen, ze zou haar wang tegen de jouwe leggen, links en rechts, en je zou de *fond de teint* ruiken die ze nog altijd uit Parijs laat komen; ze was ooit een dame en had dienstmeisjes. Monsieur Brossard was rechter, ‘in de negentiende eeuw’, zegt hij koketterend, terwijl hij nog maar net zeventig is geworden, we hebben er samen het glas op geheven en van pure dronkenschap deed hij deftiger dan ooit. In het dorp noemen ze hem *le juge* en als iemand een probleem heeft, met een instantie of wat dan ook, dan komt hij langs met een goede fles wijn en gaan ze in de tuin onder een boom zitten om de zaak te bespreken en te regelen.

Het huis van de Brossards gaat helemaal schuil onder wingerdbladeren, *vigne vierge*, een wingerd die geen druiven draagt, alleen harde zaadjes; als ze laat in de zomer op de grond vallen, klinkt het als regen. (Ja, ik ken de geluiden van alle jaargetijden, zo lang ben ik al hier, een herfst, een winter,

een lente, een zomer, en nu is het weer herfst en ik denk nog steeds aan je.)

Dan – we hebben pas vijftig passen gelopen, of misschien zeventig – komt het huis met de heg, de heg met het huis. Een gebouw uit de jaren zestig, niet bijzonder mooi maar ook niet bijzonder lelijk. De eigenaar – Deschamps heet hij – was in de tijd dat het werd gebouwd nog maar pas bij de gendarmerie, intussen heeft hij carrière gemaakt en is hij chef van de politiestation in Montigny, onze minimetropool. Het huis staat te dicht bij de weg, het zou naar achteren verplaatst moeten worden om er beter zicht op te krijgen, en omdat er aan de voorkant geen plaats was, hebben ze de heg naast het huis geplant, buxus, in een halve cirkel zoals langs de oprijlaan van een kasteel. Maar er is geen kasteel en geen oprijlaan, alleen die eenzame heg die hun letterlijk boven het hoofd is gegroeid, hij beneemt de ramen van de bovenverdieping het licht. Ik heb monsieur Deschamps nog nooit met een heggenschaar in de weer gezien, en ook zijn kleine, overijverige vrouw niet, maar de buxus is altijd zo perfect in vorm dat het lijkt of hij rechtstreeks uit Versailles komt. (Weet je nog?) Het is een heg waarnaast hoepelrokken uit een koets zouden moeten stappen, maar er staat geen koets, alleen een gammele kruiwagen met geraniums. Je zou lachen als je de heg zag, je wijze, stille lach die zoveel ouder is dan jij.

Dan komt de boerderij van de paardenboer, een oude, dikke man die je al van verre hoort aankomen, zijn adem reutelt bij elke stap, metalig en rasp. Als je hem groet blijft hij staan, niet uit beleefdheid, maar omdat hij graag blijft staan om naar nieuwe adem te zoeken, in hem borrelt het, de woorden zijn allang verdronken in het water waarin hij zelf ook ooit zal stikken. Ze zeggen dat hij paardenhandelaar is, maar dat is alleen nog een etiket, zoals de rechter nog altijd rechter wordt genoemd en de baanwachter nog altijd baanwachter, ook al is hier in geen dertig jaar meer een trein gestopt. Twee paarden heeft hij nog, een zwaar, traag ras, gefokt om ploegen te trekken, geduldig en volhardend; nu hebben ze de wei voor zich

alleen, en de lege dagen. Als de paardenboer op de weg aan komt sjokken, wachten ze al bij het hek om zich wortels of appels te laten voeren, en als er een tractor langsrijdt, op weg naar het land, dan tillen ze hun hoofd op en snuiven.

Ze zijn net als ik overbodig geworden.

(Nee, ik wil niet klagen. Ik wil je geen huilerige brieven schrijven. Als je mijn brieven dan niet beantwoordt, wil ik me tenminste voor kunnen stellen dat je er plezier aan beleeft.)

Als je de dorpskern nadert, schuiven de huizen dichterbij elkaar toe, ze hebben zich stads uitgedost en hun tuinen achter zich verstopt, alsof ze zich schamen voor de tomatenplanten en de woekerende komkommers. Wie naar de moestuin wil, moet door de garage, die vroeger een schuur was, en voor hij weer de straat op loopt, trekt hij andere schoenen aan. De percelen lijken door steeds weer nieuwe boedelscheidingen wel een lappendeken; je kent je burens als je hier woont, je hebt al generaties lang door hun ramen in hun leven gekeken.

Ze hebben me bijvoorbeeld (dat zul je leuk vinden) verteld over een man die niet tussen twee zussen kon kiezen, hij trouwde ten slotte met de een en nam de ander ook in huis, en telkens als de ongetrouwde zwanger was, moest de getrouwde haar jurk opvullen om het kind later voor haar eigen kind te kunnen uitgeven. Het verhaal werd verteld alsof het gisteren of eergisteren was gebeurd, maar toen ik doorvroeg, bleek dat het zich in de vorige eeuw had afgespeeld. Hoe de man en zijn twee vrouwen heetten, wisten ze me niet meer te vertellen, maar het huis waar die twee bij toerbeurt hun kinderen ter wereld brachten, konden ze nog aanwijzen.

Hoewel het maar een paar passen verder is, zijn de mensen in deze huizen anders dan aan de rand van het dorp, burgerlijker, ze hebben een baan ergens in de buurt, of ze kleden zich tenminste alsof ze werk zouden hebben, als er maar werk te vinden was. 's Morgens rijden ze met hun auto weg en laten de groengelakte schuurdeur openstaan, zodat je de stapels krat-ten met mineraalwater en de keurig opgeruimde werkbank kunt zien, 's avonds komen ze terug, uit hun keuken komt de

geur van uien en knoflook en als je later nog een keer langsluipend, flikkeren achter de ramen de tv-schermen. In dit deel van het dorp kan ik de mensen niet uit elkaar houden, ik ben er nog niet lang genoeg, ook al ben ik er al veel te lang; ik hoor er niet bij, ik heb op hun begrafenis niet gehuild en op hun bruiloften niet de *pot de l'amitié* gedronken. Je leert de gewone mensen trouwens toch veel moeilijker kennen dan de gekke.

Jojo bijvoorbeeld, de goedmoedige dikke Jojo, die honderd of honderd-twintig kilo weegt omdat hij niet kan stoppen met eten. Je moet tegen hem zeggen: 'Jojo, je hebt genoeg gehad.' Dan kijkt hij naar het hapje dat hij in zijn hand heeft, halverwege zijn mond, heel verbaasd kijkt hij ernaar, verwijtend bijna, alsof het daar ongemerkt is terechtgekomen, en hij legt het met een haast gracieus gebaar weg. 'Ik heb daar niets mee te maken,' zegt dat gebaar, 'ik heb geen idee hoe dat heeft kunnen gebeuren.' Ook Jojo heeft zijn geschiedenis, er komt een moeder in voor die zich dood heeft gedronken, maar eigenlijk is hij zonder geschiedenis, zonder verleden en zonder toekomst, hij kent alleen het heden waarin hij van 's morgens vroeg tot 's avonds laat door het dorp loopt en door de ramen en in de tuinen kijkt. Ik weet niet eens waar hij woont. Als ergens uit een radio of een tv muziek klinkt, begint Jojo met kleine stampende pasjes te dansen. Zijn gezicht, anders altijd vol rimpels omdat het denken hem zoveel moeite kost, zijn ernstige oudemannengezicht ontspant, hij hoort iets wat niemand anders in die domme hit hoort en is gelukkig.

Twee, drie keer per dag komen we elkaar op onze wandeling tegen en we voeren altijd hetzelfde gesprek. Ik zeg 'Hallo, Jojo', hij zegt 'Hallo', ik zeg 'Mooi weertje' of 'Het is koud vandaag' of 'Zou het nog ophouden met regenen?', en hij knikt wijs en antwoordt: 'Zo hoort het te zijn, het weer, zo hoort het te zijn.' Dan gaan we ons weegs, onze wegen lijken op elkaar, want ook ik heb niets anders te doen dan bij de mensen door de ramen en in de tuinen te kijken.

Als jij hier was en Jojo gelukkig wilde maken, zou je een doosje lucifers voor hem in je tas hebben, zoals je een klontje

suiker bij je hebt voor een paard. Je zou hem een lucifer laten aansteken en hij zou hem tussen zijn vingers houden, steeds weer gefascineerd door het wonder van het vuur, en hij zou hem laten opbranden en niet gaan trillen als de vlam zijn vingers bereikte.

Misschien zou op dat moment de burgemeester langskomen, zoals altijd gehaast, hij zou zijn vaderlijke burgemeestersglimlach opzetten en Jojo over zijn bol aaien, hij zou zich moeten uitrekken en in zijn pasgepoetste schoenen op zijn tenen moeten gaan staan, en Jojo zou in elkaar krimpen, hij houdt er niet van als je hem aanraakt. Onze burgemeester (merk je dat ik 'onze' schrijf, alsof ik hier thuishoor, alsof ik ergens thuishoor?), onze burgemeester – Ravallet heet hij – heeft altijd een scheerapparaat in zijn bureaula, dat heb ik al van een paar mensen gehoord; hij heeft een sterke baard, en met donkere schaduwen op zijn gezicht ziet hij eruit als op een opsporingsfoto. Als je een afspraak met hem hebt, zeggen ze in het dorp, dan hoor je in zijn kantoor altijd eerst het scheerapparaat zoemen, en als hij dan 'Entrez!' roept en je gaat naar binnen, dan ruik je de aftershave. Hij zou jou heel beleefd begroeten, onze burgemeester, hij heeft een speciale manier van buigen, meer Duits dan Frans, hij zou je een hand geven en zich afvragen wie je zou kunnen zijn. Eén of twee dagen later zou hij dan schijnbaar toevallig bij mij informeren: 'Bevalt het uw vriendin bij ons?' Als ze in Courtilon iets willen weten, vragen ze het niet rechtstreeks, en dat is maar goed ook, want hoe zou ik hem moeten uitleggen wie jij bent en wat je voor mij betekent?

De *mairie*, waar de burgemeester spreekuur houdt – twee keer per week, telkens een halfuur, hij heeft nog andere, belangrijker functies – is geen imposant gebouw, zelfs niet als op feestdagen de beide vlaggen voor het middelste raam hangen. Om de indruk van staatsmacht wat te versterken hebben ze de contouren van reusachtige zandsteenblokken op de voorgevel geschilderd, maar dat moet alweer jaren geleden zijn; onder de afbrokkelende pleisterlaag, afgespoeld door de regen, wordt

het woord *ÉCOLE* weer zichtbaar. Toen er nog geen schoolbussen waren om die paar kinderen 's ochtends op te halen en 's avonds weer af te zetten, werd hier lesgegeven.

We zijn nu in het centrum van het dorp, vijfhonderd passen van het ene einde en vijfhonderd van het andere, de straat maakt een lichte bocht en precies in het midden staat het huis van mademoiselle Millotte. Je moet je daarbij een met meubeltjes en souvenirs volgepropt poppenhuis voorstellen, met daarin een gebrekkige oude dame, een kokette bejaarde vrouw, altijd met een groot, zilveren kruis om haar hals; ze flirt met Onze-Lieve-Heer zoals ze vroeger altijd met mannen flirtte. Haar huis moet ooit de pastorie geweest zijn, het heeft een klein portiek waar vaganten en bedelaars afgescheept konden worden zonder dat ze bij het eten stoorden, en in dat portiek zit mademoiselle Millotte van 's morgens tot 's avonds, van de lente tot de winter, in haar rolstoel de boel in de gaten te houden, de halve dorpsstraat links en de halve dorpsstraat rechts. Als het koud wordt, hult ze zich in dekens en sjaals, steeds komt er eentje bij, het lijkt of er in het huis een feestje gaande is en de gasten hun jassen achteloos op de rolstoel hebben gelegd, en midden in die berg kleren loert een vogelgezichtje met levertvlekken en pientere ogen.

Veel van wat ik over Courtillon en zijn bewoners weet, heeft mademoiselle Millotte me verteld; ze ziet alles en vergeet niets. Ze heeft me nauwkeurig de bontjas beschreven die een dorpsbewoonster meer dan veertig jaar geleden uit Parijs had meegebracht en bij het zien waarvan haar meteen duidelijk was geweest dat dat slecht zou aflopen. 'Je draagt hier in het dorp geen bontjas, dat kunt u niet weten, monsieur, u bent hier niet geboren. Als je op een kantoor werkt, kun je je ook geen bontjas permitteren, zelfs in Parijs niet, je kon je wel voorstellen hoe ze eraan gekomen was, en toen ze met die man trouwde – hij was vrachtwagenchauffeur en veel onderweg – heeft ze hem natuurlijk bedrogen, tot hij een keer onverwachts thuiskwam. Het was een trieste geschiedenis, ze wilde de bontjas verkopen om de dokter te betalen en toen

bleek dat hij van inferieure kwaliteit was, samengesteld uit allemaal kleine stukjes.’

Het is niet de roddel die haar in leven houdt, daar zou ze afstand van kunnen doen, ongaarne, maar toch, zoals ze ook afstand heeft leren doen van het lopen en van zoetigheid, waar ze niet meer tegen kan. Maar haar wereld moet ordelijk zijn, overzichtelijk zoals de dorpsstraat: niet schoon, maar in elk opzicht verklaarbaar. Het stoort haar als iets onlogisch is, als het niet is zoals het zou moeten zijn, dan zit ze ermee te spelen zoals je met je tong met een loszittende tand speelt, dagenlang, ze denkt na, combineert en wordt weer een paar jaar jonger.

Wat zou ze denken als ze ons tweeën samen zag? Mij heeft ze in het systeem van het dorp opgenomen: ongehuwd, om gezondheidsredenen met vervroegd pensioen, iemand die zich heeft teruggetrokken in Frankrijk omdat het leven er goedkoper is – dat past allemaal bij elkaar. Maar als jij plotse-ling hier was (o, was je maar hier!), als we vriendelijk groe-tend langs haar uitkijkpost liepen, als we misschien zelfs ble-ven staan om de voorgevel van de naast haar huis gelegen kerk te bekijken – dat zou een raadsel zijn, dat zou zelfs mademoi-selle Millotte niet kunnen doorgronden. Ik doorgrond het zelf niet eens, terwijl ik het heb beleefd.

Misschien zouden we ook niet voor de kerk blijven staan; die is niet de moeite van het bekijken waard, niet vanbuiten en niet vanbinnen. De grijze, brokkelige steen waarvan hier zoveel is gebouwd, verliest met de jaren zijn glans, zoals som-mige mensen wel ouder worden, maar niet wijzer. Het pa-troon van de verschillend gekleurde dakpannen is rafelig en vertoont gaten; ze hebben na een storm niet de moeite geno-men om naar de juiste pannen te zoeken.

De deur van de kerk is door de week op slot sinds een hei-melijke bezoeker van *De Moeder Gods in het bos* op het grote schilderij een elegant opgekrulde snor heeft aangebracht, met een spuitbus. Men vermoedt de daders twee dorpen verderop, in Saint-Loup, waar een opvoedingsgesticht is voor minderja-

rige delinquenten die elke diefstal en elke lekke band in de regio in de schoenen geschoven krijgen. Ze komen uit de voorsteden van Parijs, de *quartiers chauds*, en als iemand daarvandaan komt, aldus de stem van het volk, dan kun je alles van hem verwachten. Bij de mis – slechts om de zes weken, de pastoor heeft zes dorpen onder zijn hoede en komt niet vaker naar Courtilion – staan er nu altijd bloemen voor het Mariaportret, strategisch neergezet, maar de kinderen zitten toch te giechelen, vooral omdat op het schilderij twee engelen een banderol dragen waarop staat: DOOR GEEN MAN AANGERAAKT, HAAR LEVEN LANG.

Ik ga niet naar de mis, maar in Courtilion weet je ook de dingen waar je zelf niet bij bent geweest.

Voor de kerk staat het oorlogsmonument, met namen die je in het dorp nog steeds hoort, er is een Millotte bij en een Brosard. Eén naam, Orchampt, komt zelfs twee keer voor: één keer boven op de steen, waar de gevallenen uit de Eerste Wereldoorlog veel plaats hebben, en één keer beneden op de sokkel, waar de later toegevoegde slachtoffers uit de Tweede Wereldoorlog elkaar verdringen.

Als we verder liepen, de tweede helft van de duizend passen, dan zou eerst het nieuwe huis je opvallen, het enige in het dorp, een prefabhuis uit een catalogus, waar het *rustique* of *champêtre* genoemd moet zijn. Met zijn houten bovendorpels staat het tussen zijn stenen burens als een stedeling die in de vakantie een Tiroler hoed opzet. Het is van Bertrand, die zijn geluk beproeft als wijnhandelaar, nadat hij zoals bijna iedereen in het dorp zijn geërfde akkers heeft verpacht aan de jonge Simonin, de zoon van de oude Simonin, die hier recht tegenover woont. De allerlaatste zelf binnengehaalde balen hooi hebben in de schuur van Bertrand vlam gevat en de boerderij in de as gelegd, zodat de verzekering een nieuw huis voor hem moest betalen, een degelijk en proper wijnhuis. Er is me verteld dat Jojo de hele nacht voor de plaats van de brand heeft gestaan, verbaasd en stralend en van het ene been op het andere springend, en tegen Bertrand heeft hij gezegd:

‘Wat een mooi vuur, wat een mooi vuur, u bent een bofkont!’ Hij moet vreselijk geschrokken zijn toen de omstanders allemaal hard begonnen te lachen.

Simonin, die ze de oude Simonin noemen, hoewel hij nog geen zestig is, heeft aan de overkant van de straat de mooiste tuin die je je kunt voorstellen, een vuurwerk van dahlia’s en rozen die nooit lijken te verwelken. Hij heeft ruzie met zijn zoon, die de landbouw bedrijft als industrie, met steeds meer gepachte grond en steeds zwaardere machines. Hij komt niet meer in de stal en gaat niet meer naar het land en al zijn overvloedige boerenenergie, die hem om vijf uur uit bed jaagt en na het invallen van de duisternis nog lang niet tot rust laat komen, steekt hij nu in zijn bloemen en zijn struiken. Als je langsloopt is hij altijd aan het wieden of spitten, met emmers tegelijk zeult hij mest naar zijn perken, elke perfecte bloem is een argument temeer tegen zijn zoon, die alles beter weet en niet meer naar zijn vader wil luisteren. Terwijl ik niet eens zeker weet of Simonin wel van bloemen houdt; als je er met hem over wilt praten, reageert hij kortaf en geïrriteerd.

Zijn vrouw (bij wie je de sleutel van de kerk zou kunnen halen als je Maria met haar snor wilde zien) heeft in de tuin niets te zoeken en ook in de stal is ze niet meer welkom. Ze is in een oorlog tussen twee koppige mannen tussen de fronten geraakt, en nu lacht ze altijd, zodat je niet merkt hoe ongelukkig ze is.

Meteen na Simonin is er een afslag naar rechts, ja, we hebben twee straten in Courtillon. Van de Grande rue kom je in de Rue de la gare, waaraan maar twee gebouwen staan, de koeienstal van de jonge Simonin en het oude station. We kunnen ons het uitstapje besparen; de koeienstal is niet meer dan een rechthoekige, geprefabriceerde lelijke kast, die als nieuwbouw al verweerd is en waarvoor, zo zeggen ze in het dorp, de jonge Simonin zich tot over zijn oren in de schulden heeft gestoken. Om de rente te kunnen betalen moet hij te veel koeien houden, en als hij ze elke dag tegen vijven voert, trekt er een wolk van kuilvoerlucht over het dorp.

Het stationnetje zou interessanter zijn. Het lijkt wel of het is nagetekend uit een oud beeldwoordenboek, trefwoord 'station', compleet met hoofdgebouw, lokettenhal en zijvleugel, maar allemaal ineengeschrumpeld tot dorpsmaten, niet groter dan een eengezinshuis. Vroeger stopte hier ook echt een trein, twee keer per dag, één naar de stad en één vanuit de stad, later ratelden er nog goederentreinen langs, de baanwachter kon dan zijn dienstpet opzetten en de slagboom dichtdoen. Daarna is het traject stilgelegd, voorlopig, naar het heet, maar niets is zo definitief als voorlopige oplossingen.

Charbonnier, de baanwachter, woont er nog steeds, nu als huurder, met zijn vrouw die ze *greluche* noemen. Ik dacht eerst dat het haar naam was, maar het moet een scheldwoord zijn als ik het ook in mijn woordenboekje niet kan vinden. Ze hebben een dochter van een jaar of vijftien, zestien, altijd met een sigaret tussen haar lippen en met het gezicht van een engel.

Laten we de Rue de la gare maar overslaan, hij is modderig, ook met droog weer, dat komt door de zware machines die de jonge Simonin met zijn tractor naar het land rijdt. Als hij bij het stationnetje over de rails hobbelt, hoor je het gerammel tot bij mij. Want nu komt mijn huis.

Mijn huis.

Het ziet er niet zo uit als ik het je heb beschreven. Het zou er zo uit moeten zien, het had er zo uit kunnen zien als ik de tijd had gehad die ze me hebben afgepakt, die ze me niet meer hebben gegund. Ik wilde het verbouwen, eigenhandig (ik weet dat ik onpraktisch ben, iemand die liever met zijn hoofd werkt, maar je kunt alles leren, je kunt veranderen, geloof me). Ik heb boeken gekocht en tekeningen gemaakt, ik ben zelfs begonnen met het grove werk dat iedereen kan doen. Ik heb een tussenmuur gesloopt, echt met de voorhamer, je zou gelachen hebben als je me had gezien (o, die lach van jou!). Met ontbloot bovenlichaam stond ik daar, een theedoek voor mijn gezicht tegen het stof, grijs gepoederd, een tengere Hercules. Ik heb een begin gemaakt, het was voorjaar, het laatste

voorjaar waarin de wereld nog in orde was, het voorjaar voor de zomer waarin is gebeurd wat er is gebeurd.

Het moest een groot, licht vertrek worden, ook een terras had ik gepland, aan de kant van de tuin, nu zijn er alleen twee kamers met een gat ertussen. Door het plastic dat ik heb opgehangen en nooit goed heb vastgemaakt, zie je de kleine stenen, voor een deel gewoon kiezels, waaruit de muur destijds is opgetrokken, niet de bewerkte stenen van de rijken, maar een armeluismuur, je gebruikt wat je hebt. Waar de terrasdeur moest komen – zonlicht had ik me voorgesteld, en de geur van pasgemaaid gras – is alleen een klein raam, dat ik zelden openzet. Ik heb geen uitzicht nodig.

Het huis past bij me. Niet alleen omdat het vergeelde behang van de muur bladdert, de ene herinneringslaag na de andere, maar ook omdat het niet af is. Het is stil blijven staan, midden in de verandering, halverwege het weer-nieuw-worden, het is niet meer wat het was en het zal nooit worden wat het had kunnen worden. Niet zonder jou.

Laten we het huis voorbijlopen en doen of we de man niet kennen die er huist, het is niet de moeite waard hem te leren kennen, niet meer. Laat hem een vreemdeling zijn, elk dorp heeft zijn vreemdeling nodig van wie je niets weet en niets wilt weten, kijk langs hem heen als hij in zijn ren heen en weer kloost, duizend passen heen en duizend passen terug, luister niet als hij met Jojo en met mademoiselle Millotte praat, eideloze gesprekken van mensen die niets te vertellen hebben. Vergeet hem.

Maar vergeet mij niet. Alsjeblieft.

Het volgende huis – vanuit mijn slaapkamer kun je op zijn erf kijken – is van Jean Perrin, die door iedereen *Saint Jean* wordt genoemd omdat hij geboren is op 24 juni, op Sint-Jan. Hij zou het je zelf vertellen, meteen bij de eerste ontmoeting. Je zou de gepaste verbazing moeten tonen en dan zou hij zeggen: 'Ik moest een van de langste dagen van het jaar uitkiezen omdat ik altijd zoveel te doen heb.' Als hij lacht, is hij net een schooljongen.

Mijn buurman Jean heeft geen beroep, maar tal van bezigheden. Hij danst – in zijn geval mag je dat letterlijk opvatten – op alle bruiloften. Als er een tuin moet worden omgespit of een muur gestuukt, als er een fruitboom moet worden gesnoeid of een grasmaaier weer aan de praat gebracht, dan bel je Jean op, of nog beter: je wacht gewoon tot je hem in het dorp tegenkomt, dat kan niet lang duren. Jean neemt geen opdrachten aan, hij bewijst alleen diensten, ten eerste omdat hij een behulpzaam mens is en ten tweede vanwege de belasting. Je betaalt hem *en espèces*, handje contantje, maar belangrijker dan het geld is voor hem het glas dat je naderhand met hem drinkt, of de glazen, het blijft meestal niet bij één.

Zijn huis is alles wat het mijne nooit zal worden, een door hemzelf opgeknapt prachtstuk, waarin elke balk een geschiedenis en elk meubelstuk een stamboom heeft; als hij erover begint te vertellen, kreunt zijn vrouw. Toen hij het elf jaar geleden kocht, was het een ruïne; hoe vaker hij erover vertelt, hoe bouwvalliger het wordt. Hij heeft een hele doos met foto's – van het dak met de grote gaten, van het overwoekerde erf – die hij samen met de zelfgestookte mirabellenbrandewijn vaak op tafel zet, en dan weet ik dat het laat wordt.

'Vijf ton stenen heb ik uit mijn huis gesleept, emmer voor emmer, met mijn eigen handen.' Hij zegt het alsof hij de stenen stuk voor stuk heeft gewogen. Die vijf ton is voor hem een magisch getal waarmee hij alles bewijst. 'Of ik een centrale verwarming kan repareren? Vijf ton stenen heb ik uit mijn huis gesleept, en dan zou ik bang zijn voor een centrale verwarming?'

Hij verzamelt alles wat er maar te verzamelen valt, niet uit antiquarische belangstelling, maar om het weer te gebruiken, het in zijn huis in te lijven. Zelfs zijn gereedschap – hij heeft het me een keer vol trots laten zien – hangt niet gewoon aan haken, maar aan met de hand gesmede ringen, waaraan in een allang afgebroken stal ooit koeien waren vastgebonden. Zijn hout, genoeg voor drie winters, zelfs koude winters, heeft hij zorgvuldig gestapeld, de keurig gezaagde uiteinden lijken wel

gepolijst. Hij vindt het leuk om de kneepjes van oude ambachtlieden te ontdekken, zich hun technieken eigen te maken, met hen te praten over de eeuwen heen. Toen hij een keer een mozaïek vond, heeft hij niet gerust voor hij er zelf een had gemaakt, van kleurige stenen die hier niet te vinden zijn maar die hij toch heeft gevonden. Hij denkt altijd praktisch, de heilige Jan, en daarom is zijn mozaïek niet gewoon een mooie wandversiering geworden, maar een naambordje, het fraaiste van het hele dorp: *M. ET MME. PERRIN ET LEUR FILLE ELODIE*.

Madame Perrin, Geneviève, zegt maar weinig, het is niet duidelijk of dat eigen keus is of gebrek aan gelegenheid. De zorgen die haar man zich niet maakt, staan in haar gezicht gegrift. Als ze aan het rekenen slaat, en dat doet ze vaak, neemt ze haar onderlip tussen haar tanden en begint erop te kauwen. Van een van haar snijtanden is een hoekje afgebroken, maar tandartsen zijn duur en er zijn urgenter zaken. Ik weet niet of haar man haar vanwege die tand ‘*mon lapin*’ noemt of vanwege haar rode ogen, een chronische ontsteking, het lijkt of ze altijd huilt. Het weinige geld dat regelmatig binnenkomt, wordt verdiend door Geneviève, ze rijdt met de schoolbus, staat elke morgen om vijf uur op om door de dorpen te hobbelen. Aan tafel valt ze daarom af en toe in slaap als Jean en ik het laat maken; dat gebeurt de laatste tijd nogal eens, want de avonden worden alweer langer en hij is blij dat hij iemand heeft gevonden die het verhaal van de relmuizenval nog niet kent, en ook niet dat van de Romeinse munt die hij met de metaaldetector heeft gevonden op een plek waar je niet mag graven, ‘eigenlijk zouden er archeologen komen, maar toen was in Parijs het geld weer eens op’.

De twaalfjarige Elodie is het meest welopgevoede meisje dat ik ken, ze begroet je op commando met een kusje links en een kusje rechts, ze vraagt om toestemming als ze van tafel wil, haar rapporten zijn om in te lijsten zo goed. Toch heeft Elodie niets streberigs, ze lacht je toe en soms ook uit, en als zij en haar beste vriendin aan het giechelen slaan, komt ze niet meer bij. Ik heb bij haar altijd het vreemde gevoel (jij kunt dat be-

grijpen, niemand beter dan jij) dat ze eigenlijk allang volwassen is en alleen maar voor kind speelt om haar ouders een plezier te doen; ze doen zo hun best met opvoeden, waarom zou je hun dat plezier dan niet gunnen?

Ik heb te lang zitten kletsen bij de Perrins, dat gebeurt meestal; wie bij Jean eenmaal aan tafel zit, staat niet zo gauw meer op.

Maar ik heb je nog niet mijn hele wereld laten zien, je hebt het huis van de generaal nog niet gezien, die natuurlijk geen generaal was, die niet eens een uniform had, pas na de oorlog hebben ze hem er een gegeven. Hij heeft zich alleen als heel jonge vent met een geweer in de bossen verstoppt, een guerrillero zo je wilt, in de tijd van de *maquis*, maar volgens de legende heeft hij in z'n eentje de Duitse bezetters verdreven en eigenhandig de wereldoorlog gewonnen. Misschien was hij echt ooit een held, het lintje van het Legioen van Eer is hem verleend, maar nu is hij alleen nog een oude man met een vreemd gezicht, die steeds meer moeite heeft zijn rug op militaire wijze recht te houden, secretaris van een oud-strijdersvereniging, die steeds minder leden telt. Zijn huis is het laatste in de straat, daarna komt alleen nog het kerkhof. Voor de generaal – monsieur Belpoix heet hij – is dat huis een fort, een laatste voorpost van de beschaving, die hij moet verdedigen tegen de aanstormende Hunnen. Soms, als hij 's nachts iets hoort, buiten op straat of binnen in zijn dromen, pakt hij zijn geweer en begint te schieten. De volgende dag komt gendarme Deschamps of de burgemeester dan langs, ze praten beleefd en verstandig met hem, maar ze pakken zijn geweer niet af, geen van zijn vele geweren, hij heeft nog nooit iemand een haar gekrenkt en meestal raakt hij alleen de muur rond het kerkhof.

Hier in de buurt begraven ze de doden aan de rand van het dorp, half erbinnen, half erbuiten, je wordt door het verleden begroet en uitgeleide gedaan. Het stenen kruis voor de ingang, dat geschonken is door de overlevenden van een cholera-epidemie, ligt in het gras. Er wordt gefluisterd dat de jonge

Simonin het met een van zijn machines omver heeft gereden.

Ja, en dan komt alleen nog de wei, daar waar de rivier het dichtst bij het dorp ligt, waar we zouden kunnen zwemmen, jij en ik (net als destijds, toen we elkaar aan het meer ontmoetten, 's nachts om twee uur was het nog warm en je lichaam glansde). Waarschijnlijk zouden we de oever voor onszelf hebben, alleen in de zomer staan hier weleens caravans, vlak voor het bord *STATIONNEMENT INTERDIT AUX GENS DU VOYAGE*, maar anders is er alleen de wei waar in de Sint-Jansnacht het vuur brandt, en de weg die doodloopt in het veld. In de sporen van de tractorwielen staat water, er zwemmen flitsende larfjes in, misschien zouden ze de rivier nodig hebben om in leven te blijven, de vrije weg naar zee, maar ze weten het niet, ze weten niet dat ze opgesloten zitten in een kleine plas, die op een gegeven moment zal opdrogen en verdwijnen.

Je wilt iets grappigs horen? De volgende keer, dat beloof ik. De volgende keer.